

УДК 332.13: 656.13

І. Ю. Шевченко,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ

I. Shevchenko,
Ph.D. in Economics, Associate Professor of Department of Economy of Enterprise,
Kharkov National Automobile and Highway University, Kharkov

REGIONAL FEATURES OF THE AUTOMOBILE TRANSPORT DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті здійснено ретроспективний аналіз розвитку автомобільного транспорту в регіонах України. Досліджено зміни обсягів перевезення вантажів і пасажирів вітчизняними підприємствами автомобільного транспорту на регіональному рівні. Ідентифіковано регіони-лідери (серед яких Дніпропетровська область, Донецька область, Полтавська область і м. Київ) та регіони-аутсайтери (серед яких Волинська область, Закарпатська область, Івано-Франківська область, Тернопільська область, Херсонська область, Чернівецька область і м. Севастополь) за рівнем розвитку автомобільного транспорту в досліджуваний період. Проведено оцінку міжрегіональної диференціації розвитку автомобільного транспорту за критерієм виконаної транспортної роботи в період 2000—2014 рр., за результатами здійснення якої зроблено висновок про те, що диференціація регіонів була значною увсі з досліджуваних років як за обсягами перевезення вантажів, так і за обсягами перевезення пасажирів (про що свідчать відповідні значення коефіцієнту варіації). За результатами проведеного дослідження, виявлено основні регіональні особливості розвитку автомобільного транспорту в Україні.

In the article the retrospective analysis of the automobile transport development in the regions of Ukraine was conducted. The changes of the volume of the cargo and passengers transportation by domestic enterprises at the regional level were investigated. The leading regions (including Dnipropetrovsk region, Donetsk region, Poltava region and Kyiv city) and regions-outsiders (including Volyn region, Zakarpattia region, Ivano-Frankivsk region, Ternopil region, Kherson region, Chernivtsi region and Sevastopol city) in terms of the automobile transport development in analyzed period were identified. The estimation of the interregional differentiation of the automobile transport development on the criteria of the performed transport work during the 2000—2014 was carried out, based on which results concluded that the regional differentiation was significant in all the investigated years in terms of the volume of the cargo and passenger transportation (as evidenced by the relevant value of the coefficient of variation). According to results of conducted research the main regional features of the automobile transport development in Ukraine were identified.

Ключові слова: автомобільний транспорт, перевезення вантажів, перевезення пасажирів.
Key words: automobile transport, transportation of cargo, transportation of passengers.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Автомобільний транспорт є невід'ємною та важливою частиною транспортного комплексу України.

Згідно з даними Державної служби статистики України, в останнє десятиріччя автомобільним транспортом перевозилось 68,0—73,4% усіх перевезених вантажів (для порівняння: залізничним транспортом —

25,9—30,6%, морським транспортом — 0,20—0,58%, річковим транспортом — 0,17—0,86%, авіаційним транспортом — 0,005—0,008%) і 88,36—90,46% усіх перевезених пасажирів (для порівняння: залізничним транспортом — 9,22—11,24%, морським транспортом — 0,14—0,26%, річковим транспортом — 0,02—0,05, авіаційним транспортом — 0,08—0,21%) [1].

Ці дані свідчать про стійкі лідерські позиції автомобільного транспорту як надзвичайно маневреного виду транспорту щодо перевезення вантажів і пасажирів та актуалізують необхідність здійснення досліджень теоретичних, методичних і прикладних аспектів забезпечення стійкого розвитку вітчизняного автомобільного транспорту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичним, методичним і прикладним аспектам функціонування підприємств автомобільного транспорту присвячені наукові праці як когорти провідних вітчизняних учених, серед яких А. Базиліук, М. Бідняк, Н. Боровик, Ю. Деречинський, І. Дмитрієв, О. Жарова, О. Жулин, О. Касьян, О. Криворучко, Л. Козак, І. Лаврик, Н. Левчук, Г. Рябікова, В. Пасічник, В. Полуянов, О. Чорноус, М. Хобта, В. Шинкаренко, так і відомих зарубіжних науковців, таких як Н. Журавльова, Л. Казанська, Г. Кононова, І. Лавриков, Р. Рогова, В. Самойлович, Є. Тихомиров, І. Туревський, О. Тозік, М. Улицький та інші.

Цими науковцями всебічно досліджувалися ключові інституційні і соціально-економічні аспекти забезпечення розвитку вітчизняного автомобільного транспорту на макро- і мікрорівнях, проте, на жаль, недостатня увага приділялася теоретико-методологічним засадам розвитку автомобільного транспорту на проміжному мезорівні.

Тоді як у сучасних умовах значної міжрегіональної диференціації соціально-економічного (в тому числі інфраструктурного) розвитку регіонів України, актуалізується питання дослідження тенденцій і закономірностей розвитку вітчизняного автомобільного транспорту саме на регіональному рівні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження тенденцій і закономірностей розвитку вітчизняного автомобільного транспорту у регіональному розрізі та виявлення основних регіональних особливостей розвитку автомобільного транспорту в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Традиційно розвиток автомобільного транспорту на мікро-, мезо- і макрорівнях може характеризуватися різними показниками, проте найбільш універсальним є обсяг перевезення вантажів і пасажирів як ключовий критерій масштабу та успішності функціонування підприємств автомобільного транспорту.

У таблиці 1 наведено основні показники розвитку автомобільного транспорту України в ретроспективному періоді та регіональному розрізі.

Дані, представлені в таблиці 1, свідчать про те, що в період 2000—2008 рр. відбувалося переважне зростання обсягів перевезення вантажів і пасажирів практично в усіх регіонах України, проте сильний негативний вплив світової фінансової кризи нівелював позитивні ефекти розвитку автомобільного транспорту. Так, лише в 2009 році обсяг перевезення вантажів у країні зменшився в середньому на 15,61%, а обсяг перевезення пасажирів на 8,13%. При цьому, найбільший спад обсягів перевезення вантажів у 2009 році мав місце у Запорізькій області (на 41,79%), обсягів перевезення пасажирів у Полтавській області (на 30,82%).

Також, як бачимо з даних, наведених у таблиці 1, регіонами-лідерами за обсягами виконаної транспортної роботи в досліджуваній період були такі області як Дніпропетровська (25,02—31,97% вантажних перевезень і 7,02—9,47% пасажирських перевезень) і Донецька (6,01—15,64% вантажних перевезень і 10,13—14,65% пасажирських перевезень). Також лідером серед регіонів України за обсягом перевезення вантажів була Полтавська область, котрою забезпечувалося перевезення 8,75—18,90% усіх перевезених вантажів в Україні. Лідером же серед регіонів України за обсягами перевезення пасажирів був також м. Київ, на частку якого приходилося в середньому 9,68—16,48% усіх перевезених пасажирів в Україні. До регіонів-аутсайдерів за обсягами перевезення вантажів слід віднести такі, як Волинська область, Закарпатська область, Івано-Франківська область, Тернопільська область, Херсонська область, Чернівецька область і м. Севастополь; за обсягами перевезення пасажирів Закарпатську область, Чернівецьку область і м. Севастополь.

Значною була і міжрегіональна диференціація розвитку автомобільного транспорту за критерієм виконаної транспортної роботи, що наочно представлено в таблиці 2.

При цьому для оцінки міжрегіональної диференціації розвитку автомобільного транспорту було використано основні положення методики оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів, які були затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 476 від 20 травня 2009 року та передбачають здійснення такої оцінки шляхом реалізації трьох послідовних етапів:

- 1) розрахунок середнього значення показників (\bar{X});
- 2) визначення стандартного відхилення показників (δ);
- 3) розрахунок коефіцієнта варіації (v) та інтерпретація рівня міжрегіональної диференціації за його значенням (якщо коефіцієнт варіації є меншим 0,1, то міжрегіональна диференціація соціально-економічного розвитку є незначною, 0,11—0,25 — середньою (помірною), більше 0,25 — значною) [7].

Як свідчать дані табл. 2, міжрегіональна диференціація обсягів перевезення вантажів має стійку тенденцію до зростання по рокам (із мінімального значення коефіцієнта варіації у 2000 році ($v = 0,76$) до максимального значення коефіцієнта варіації у 2013 році ($v = 0,99$)), а міжрегіональна диференціація обсягів перевезення пасажирів є відносно стабільною (значення коефіцієнта варіації коливається в діапазоні 0,55—0,63).

Таблиця 1. Основні показники розвитку автомобільного транспорту в регіонах України в період 2000–2014 рр.

Регіон	Значення показників за роками														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Перевезення вантажів, млн т</i>															
1	17,0	18,3	17,6	19,5	19,1	20,1	21,5	26,4	26,1	20,3	22,4	18,5	16,5	17,6	н/д
2	28,3	28,3	27,8	24,2	27,7	26,9	30,3	33,7	33,9	25,7	30,1	34,2	34,7	33,2	32,8
3	7,6	8,0	7,9	9,9	10,8	10,3	11,6	12,0	12,6	9,7	10,1	11,5	11,7	10,4	10,1
4	234,9	258,4	254,0	256,2	274,0	303,7	325,1	367,0	347,1	309,0	359,2	355,9	345,1	376,1	361,7
5	125,3	129,7	145,7	137,7	147,1	170,5	182,5	188,5	174,9	131,7	149,8	166,3	174,4	168,1	68,0
6	29,3	30,9	30,8	31,0	34,1	35,0	38,2	41,6	45,0	36,1	40,1	44,5	46,7	45,4	47,1
7	10,8	11,7	10,5	11,4	10,8	13,7	16,5	20,8	18,0	12,1	11,9	11,3	10,1	9,5	8,9
8	40,0	40,5	38,4	45,1	43,8	46,3	51,3	50,7	59,1	34,4	64,9	61,8	51,4	35,1	31,4
9	13,1	12,7	9,5	9,9	9,1	10,0	10,2	11,6	11,8	9,6	9,1	9,2	9,8	9,3	10,7
10	36,3	32,2	35,2	35,4	40,4	33,5	32,1	38,5	40,5	40,4	41,0	42,3	44,6	37,3	36,9
11	16,3	18,8	15,6	15,3	20,0	25,1	28,1	28,6	31,3	27,3	28,1	33,3	30,7	34,2	45,7
12	26,1	38,8	31,3	49,9	32,0	31,8	28,3	26,9	27,4	24,7	24,3	26,3	24,7	28,7	26,9
13	29,6	27,3	21,4	25,1	20,9	20,3	21,8	21,6	23,0	17,9	19,5	22,2	23,4	21,4	20,9
14	13,6	19,3	18,5	19,1	23,7	30,8	30,7	27,3	28,3	22,0	21,9	21,8	20,5	19,5	19,4
15	24,9	31,0	20,8	16,4	19,7	23,0	24,7	25,6	30,5	26,6	26,3	26,0	25,2	22,7	21,0
16	95,3	90,5	87,5	85,2	95,6	108,9	115,5	122,2	130,4	140,5	142,1	182,7	209,8	220,6	213,8
17	15,5	15,7	16,7	17,4	18,5	18,4	18,9	19,6	21,3	17,2	13,7	14,7	13,7	13,4	12,2
18	19,4	17,4	16,6	14,5	15,2	13,4	13,0	13,7	13,5	13,2	10,8	11,6	11,7	11,4	12,2
19	13,0	12,7	9,9	9,4	10,1	9,5	13,0	13,4	13,6	12,8	9,6	11,6	16,0	15,6	17,3
20	27,8	30,4	28,7	33,3	36,3	36,5	35,3	42,2	45,5	28,9	28,8	28,5	29,9	29,5	29,1
21	13,2	12,3	10,1	8,8	9,9	11,4	11,8	12,6	14,1	13,3	13,6	15,0	12,2	12,2	11,4
22	25,3	24,9	21,5	24,6	27,6	24,6	23,9	26,7	29,1	21,0	21,4	22,5	22,9	23,1	25,9
23	33,9	26,1	26,5	23,5	27,9	46,7	30,0	24,7	32,6	25,9	24,1	32,9	27,7	24,1	32,3
24	5,7	6,8	6,2	7,4	8,2	8,3	8,9	8,1	8,9	8,6	7,2	7,1	6,1	4,9	5,1
25	13,2	13,1	13,3	12,8	14,7	15,0	14,2	14,1	15,3	12,0	12,4	13,2	12,9	12,7	11,7
26	16,4	14,8	13,6	16,2	16,9	17,8	20,1	26,9	21,8	19,2	19,0	20,4	19,3	17,8	18,8
27	7,1	6,7	11,7	14,1	13,3	9,3	9,7	10,2	11,0	8,8	6,8	7,1	8,0	7,0	н/д
<i>Перевезення пасажирів, млн пас.</i>															
1	139,3	124,4	124,1	122,9	119,0	128,6	138,5	135,2	135,8	130,0	139,9	132,0	105,3	121,0	н/д
2	87,3	87,8	84,5	78,7	84,0	92,3	101,2	109,8	111,8	102,0	100,2	98,3	97,2	90,9	88,4
3	49,4	42,4	49,6	53,6	106,8	106,2	114,2	130,2	121,2	93,8	93,6	94,5	95,0	92,1	85,6
4	179,6	215,7	266,7	279,9	331,4	341,4	333,4	341,9	390,5	377,9	347,6	332,7	313,9	316,5	264,9
5	259,0	305,3	344,1	353,4	401,3	448,7	513,2	521,8	532,2	533,6	534,8	521,1	505,4	479,3	378,3
6	42,8	46,4	48,4	54,9	60,2	61,5	72,8	81,2	82,4	80,2	76,9	71,5	70,1	70,1	70,9
7	33,1	31,5	36,6	39,4	43,9	53,1	55,9	62,8	66,0	57,0	49,9	46,1	45,2	43,1	41,0
8	142,1	164,0	160,6	150,1	143,2	123,7	117,1	107,1	97,1	80,9	83,0	82,7	81,2	71,5	75,8
9	57,8	64,4	60,0	70,6	76,9	75,8	78,1	81,2	89,8	83,3	70,0	73,0	84,1	82,9	85,3
10	81,2	49,6	67,2	71,4	67,4	67,8	73,3	93,9	115,6	131,5	157,7	149,9	129,7	113,7	116,6
11	39,2	51,0	57,4	56,8	66,4	82,0	66,9	77,5	84,5	74,4	85,6	98,7	86,0	67,0	47,7
12	129,3	146,3	219,5	207,3	239,7	270,1	276,8	312,2	331,1	260,1	163,0	137,1	122,0	121,7	54,6
13	135,8	102,4	138,3	196,2	163,4	171,4	192,3	211,1	225,1	217,9	213,4	208,4	197,1	166,4	171,0
14	29,2	43,7	69,4	71,9	76,1	104,0	114,2	128,0	137,3	139,6	138,0	131,7	131,6	129,6	120,8
15	123,0	138,6	148,7	179,1	193,4	208,5	199,2	213,1	224,7	214,8	194,1	199,0	185,2	171,0	161,5
16	84,9	89,0	97,2	97,6	118,9	120,0	134,1	142,5	134,0	92,7	74,1	59,5	51,6	52,6	52,7
17	78,9	85,6	77,2	84,1	85,9	92,7	94,4	97,4	93,9	91,6	94,0	97,9	96,0	98,9	100,3
18	46,8	49,1	65,2	69,9	81,8	87,1	92,0	99,5	104,7	98,2	85,0	79,1	67,5	68,3	66,7
19	37,7	42,4	45,4	55,3	80,1	64,4	76,5	80,4	85,1	77,2	75,6	71,4	57,3	62,9	67,2
20	102,2	101,4	113,8	139,3	158,5	157,1	165,2	169,3	167,8	160,6	146,9	126,2	137,2	129,6	128,4
21	34,6	58,6	70,7	73,4	73,7	89,0	92,0	78,3	91,0	82,7	78,7	70,2	72,4	79,0	72,9
22	54,9	60,9	70,2	98,9	101,5	106,9	112,0	116,8	114,9	118,5	117,1	103,2	106,9	87,6	81,1
23	61,2	61,5	68,2	97,0	155,6	116,2	113,9	102,8	95,8	87,9	92,6	91,4	91,3	83,1	77,0
24	23,0	21,6	17,8	23,0	29,2	28,1	31,9	34,7	37,9	37,6	39,1	40,5	41,4	43,1	42,5
25	70,3	60,7	64,4	66,7	88,7	78,4	85,1	89,2	91,2	87,1	86,0	70,4	83,9	69,2	61,6
26	402,7	448,6	474,3	465,2	535,9	524,7	515,3	523,8	576,4	479,4	360,8	397,3	371,8	406,9	400,5
27	32,2	29,1	29,6	40,9	37,4	36,8	28,5	31,3	31,3	23,5	28,7	28,0	23,9	25,7	н/д

У табл.: 1 — АРК, 2 — Вінницька область, 3 — Волинська область, 4 — Дніпропетровська область, 5 — Донецька область, 6 — Житомирська область, 7 — Закарпатська область, 8 — Запорізька область, 9 — Івано-Франківська область, 10 — Київська область, 11 — Кіровоградська область, 12 — Рівненська область, 13 — Львівська область, 14 — Миколаївська область, 15 — Одеська область, 16 — Полтавська область, 17 — Рівненська область, 18 — Сумська область, 19 — Тернопільська область, 20 — Харківська область, 21 — Херсонська область, 22 — Хмельницька область, 23 — Черкаська область, 24 — Чернівецька область, 25 — Чернігівська область, 26 — м. Київ, 27 — м. Севастополь.

Джерело: сформовано автором за даними [2–6].

ВИСНОВКИ

Таким чином, підводячи підсумки проведеного дослідження, можна прийти до наступних висновків щодо регіональних особливостей розвитку автомобільного транспорту в Україні в період 2000 — 2014 рр.:

— сильний негативний вплив здійснила світова фінансова криза на розвиток автомобільного транспорту в Україні: так, лише в 2009 році обсяг перевезення вантажів у країні зменшився в середньому на 15,61%, а обсяг перевезення пасажирів на 8,13%. При

цьому, найбільший спад обсягів перевезення вантажів у 2009 році мав місце у Запорізькій області (на 41,79%), обсягів перевезення пасажирів у Полтавській області (на 30,82%);

— регіонами-лідерами за обсягами виконаної транспортної роботи в період 2000—2014 рр. були такі області як Дніпропетровська область, Донецька область, Полтавська область і м. Київ, а регіонами-аутсайдерами — Волинська область, Закарпатська область, Івано-Франківська область, Тернопільська область, Херсонська область, Чернівецька область і м. Севастополь;

— розвиток вітчизняного автомобільного транспорту в досліджуваний період характеризувався значною міжрегіональною диференціацією обсягів перевезення вантажів і пасажирів.

Література:

1. Транспорт / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/tz/tz_rik/tz_u/ts_u.htm

2. Транспорт і зв'язок України: статистичний збірник (2010) / За ред. Н.С. Власенко. — К.: Державна служба статистики України, 2011. — 267 с.

3. Транспорт і зв'язок України: статистичний збірник (2011) / За ред. Н.С. Власенко. — К.: Державна служба статистики України, 2012. — 273 с.

4. Транспорт і зв'язок України: статистичний збірник (2012) / Відп. за випуск І.В. Калачова. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 269 с.

5. Транспорт і зв'язок України: статистичний збірник (2013) / Відп. за випуск О.О. Кармазіна. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — 222 с.

6. Транспорт і зв'язок України: статистичний збірник (2014) / Відп. за випуск О.О. Кармазіна. — К.: Державна служба статистики України, 2015. — 201 с.

7. Постанова Кабінету Міністрів України "Про запровадження оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів" № 476 від 20 травня 2009 року / Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/476-2009-p>

References:

1. State Statistics Committee of Ukraine (2015), "Transport", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/tz/tz_rik/tz_u/ts_u.htm (Accessed 27 October 2015).

Таблиця 2. Основні результати оцінки міжрегіональної диференціації розвитку автомобільного транспорту в період 2000—2014 рр.

Рік	\bar{X}	δ	ν	Інтерпретація (ν)
<i>Перевезення вантажів</i>				
2000	34,77	26,51	0,76	значна диференціація
2001	36,20	27,92	0,77	значна диференціація
2002	35,09	28,55	0,81	значна диференціація
2003	36,05	29,17	0,81	значна диференціація
2004	38,05	30,42	0,80	значна диференціація
2005	41,51	34,71	0,84	значна диференціація
2006	43,23	37,15	0,86	значна диференціація
2007	46,49	40,18	0,86	значна диференціація
2008	46,91	38,80	0,83	значна диференціація
2009	39,59	34,31	0,87	значна диференціація
2010	43,27	40,22	0,93	значна диференціація
2011	46,39	43,05	0,93	значна диференціація
2012	46,66	44,01	0,94	значна диференціація
2013	46,70	46,27	0,99	значна диференціація
2014	45,25	45,25	0,90	значна диференціація
<i>Перевезення пасажирів</i>				
2000	94,72	56,33	0,59	значна диференціація
2001	100,81	62,18	0,62	значна диференціація
2002	113,67	71,63	0,63	значна диференціація
2003	122,13	73,65	0,60	значна диференціація
2004	137,79	80,17	0,58	значна диференціація
2005	142,09	83,50	0,59	значна диференціація
2006	147,70	86,04	0,58	значна диференціація
2007	154,56	89,73	0,58	значна диференціація
2008	161,82	97,41	0,60	значна диференціація
2009	148,67	89,16	0,60	значна диференціація
2010	138,01	75,27	0,55	значна диференціація
2011	133,77	74,75	0,56	значна диференціація
2012	127,79	70,34	0,55	значна диференціація
2013	123,84	69,07	0,56	значна диференціація
2014	116,53	64,78	0,56	значна диференціація

Джерело: власні розрахунки автора.

2. Vlasenko, N.S. (2011), Transport i zv'iazok Ukrainy: statystychnyj zbirnyk 2010 [Transport and communication of Ukraine: Statistical Yearbook 2010], State Statistics Committee of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

3. Vlasenko, N.S. (2012), Transport i zv'iazok Ukrainy: statystychnyj zbirnyk 2011 [Transport and communication of Ukraine: Statistical Yearbook 2011], State Statistics Committee of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

4. Kalachova, I.V. (2013), Transport i zv'iazok Ukrainy: statystychnyj zbirnyk 2012 [Transport and communication of Ukraine: Statistical Yearbook 2012], State Statistics Committee of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

5. Karmazina, O.O. (2014), Transport i zv'iazok Ukrainy: statystychnyj zbirnyk 2013 [Transport and communication of Ukraine: Statistical Yearbook 2013], State Statistics Committee of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

6. Karmazina, O.O. (2015), Transport i zv'iazok Ukrainy: statystychnyj zbirnyk 2014 [Transport and communication of Ukraine: Statistical Yearbook 2014], State Statistics Committee of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2009), Resolution "On the introduction of assessment interregional and intraregional differentiation of socio-economic development of regions", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/476-2009-p> (Accessed 27 October 2015).

Стаття надійшла до редакції 02.11.2015 р.